

BOGANMELDELSER

Henrik Belfrage: Brottsligheten, psykiatrin, och samhället. Introduktion till den medicinska kriminologin. Almqvist & Wiksell Medicin, Liber utbildning. ISBN 91- 634-1448-1.

Henrik Belfrages navn vil være kendt af de fleste i Norden, der har berøring med retspsykiatri, kriminologi mv. Han er en kyndig forsker, der har foretaget undersøgelser inden for mange områder af den "medicinske kriminologi's" brogede felt. Han underviser også, og han har nu udgivet en "introduktion till den medicinska kriminologin"; af forordet fremgår, at bogen netop er beregnet for studerende, dvs. socialrådgiverstuderende, stud. med.'er, stud. jur.'er osv., der tager kursus i "medicinsk kriminologi".

Men hvad er "medicinsk kriminologi"? Udtrykket er fast forankret i Sverige, men bruges ikke i de øvrige nordiske lande. Belfrage nævner udtryk som "Psychiatry and the Law" eller "Law and Mental Health" som internationale synonyme. Grænsen til retspsykiatrien er flydende, og hovedparten af de emner, der omtales i bogen, ville (også) kunne opfattes som henhørende under retspsykiatrien – mentalerklæringer, farlighedsvurderinger, behandling af sædelighedskriminelle mv.

Helt kort definerer Belfrage "Medicinsk kriminologi" som en medicinsk orientering over for almene kriminologiske problemer. Lidt mere omfattende hedder det "Den medicinska kriminologin är den disciplin som utvärderar rättsvårdande, hälso- och sjukvårdande och socialvårdande insatser, genom forskning rörande...", hvorefter opregnes en række forskningsområder af naturvidenskabelig og samfundsvidenskabelig karakter, spændende fra undersøgelser af serotoninmetabolitter (5-HIAA og MAO), som kan have noget at gøre med aggression og dermed farlighed, over konsekvenserne af deinstitutionaliseringen til rets-sociologiske overvejelser og kriminalpolitisk debat. Der er således i høj grad tale om en beskrivelse af området, og – får man indtryk af ved at læse bogen – i nogen grad en beskrivelse baseret på, hvad der rent faktisk forsknings- og behandlingsmæssigt sker i Sverige. Det betones, at området er tværfagligt – men så kan den første, korte definition ikke bruges. En jurist kunne f.eks. undersøge de retssikkerhedsmæssige aspekter af forskelle i varigheden af frihedsberøvelse for sædelighedskriminelle idømt almindelig straf og dømt til behandling. Forskningsmetoderne ville være juridiske, og undersøgelsen være "medicinsk kriminologi" efter den brede beskrivelse, men altså ikke efter den korte definition.

Denne teoretiske definitionsdiskussion skal ikke føres videre, men den illustrerer, hvor vidtspændende og komplekst området er. Måske kan det ikke karakteriseres på anden måde end ved en overskrift – f.eks. "Psychiatry and the Law" – og denne anmelder har svært ved f.eks. at forestille sig et "medicinsk kriminologisk institut"; psykiatere må nemlig have deres forsknings- og erkendelsesmæssige base i et psykiatrisk miljø, jurister i et juridisk, kriminologer i et kriminologisk osv. Hvilket naturligvis ikke er det samme, som at tværfagligt samarbejde ikke er værdifuldt og inden for netop dette område også nødvendigt.

Når al dette er nævnt, skal det samtidig understreges, at Henrik Belfrages viden om hele området er imponerende. Han starter traditionelt med en kort, men præcis, historisk gennemgang af skiftende tiders syn på psykisk syge kriminelle, nævner Lombroso og ofrer naturligt nok lidt plads på at omtale Olof Kinberg – der betegnes som "stridbar" – og hans "empiriske kliniske kriminologi". Der redegøres for udvikling og ændringer i synet på "behandling" af kriminelle, antipsykiatrien omtales og endelig gennemgås den nye svenske straffelov, der har afskaffet det for Sverige specielle begreb "de jämställde" (som ikke havde noget at gøre med det danske begreb "ligestillet" med sindssygdom, selvom Sverige oprindeligt hentede betegnelsen fra Danmark). Belfrage argumenterer flere steder i bogen

mod denne lovændring og ikke mindst mod den bagvedliggende filosofi (at flere skal idømmes almindelig straf, færre overføres til psykiatrien), ikke mindst på basis af egne undersøgelser, der har vist, at behandling af ikke-sindssyge kriminelle i en vis, nærmere beskrevet udstrækning er mulig. Fremstillingen refererer en række udenlandske (i.e. ikke-svenske) arbejder, men er i øvrigt rent svensk orienteret, hvilket er forståeligt, målgruppen taget i betragtning. Den generelle diskussion om behandling kontra straf er imidlertid fremstillet på en måde, så også ikke-svenske læsere med udbytte kan læse med. Mattias Flink, fenrikken i Falun, der skød syv personer og sårede en, vies en særlig omtale som illustration af de problemer, "fængelseforbudet" i den nye lov rejser. (Bestemmelsen siger, at personer, der var sindssyge på gerningstidspunktet, ikke må idømmes fængsel, men har de ikke noget behandlingsbehov på domstidspunktet, kan de heller ikke dømmes til psykiatrisk behandling). Mattias Flink var – måske – sindssyg på gerningstidspunktet i form af en patologisk rus; Højesteret idømte ham under alle omstændigheder livsvarigt fængsel. Gennemgangen af denne sag og i øvrigt et par til er unødigt lang og i øvrigt også noget indforstået, således at man som udenforstående – og det må også gælde de svenske studerende – sidder tilbage med et flimrende indtryk af skjulte tema'er og diskussioner.

Deinstitutionaliseringen og dens konsekvenser helliges et særligt kapitel, og transinstitutionaliseringen, dvs. flytningen af psykisk syge fra psykiatriske hospitaler til fængsler, er et tema, der ofte går igen i bogen. Her svækkes fremstillingens relevans for ikke-svenskere dog i nogen grad af, at fokus ofte er på de "jämställda", som jo f.eks. i Danmark aldrig har været idømt behandlingsforanstaltninger. Man kan også spørge, om selvmord blandt tidligere indlagte psykiatriske patienter er et medicinsk kriminologisk forskningsområde, emnets betydning ufortalt. Belfrage tegner deinstitutionaliseringens konsekvenser i meget dystre farver, og om end Deres anmelder kan være enig et langt stykke af vejen, havde det i netop en studentlærebog været rigtigst at nuancere fremstillingen – hele udviklingen bør trods alt ikke ses gennem retspsykiatriens eller den medicinske kriminologis briller; det er også for unuanceret, og måske nærmest forkert, blot at "forklare" alle ulykkerne med, at deinstitutionaliseringen har fundet sted i økonomiske nedgangstider, og at de psykiatriske patienter altid har stået bagerst i køen.

Organisation og praksis inden for svensk retspsykiatri beskrives grundigt og overskueligt, og væsentlige generelle problemer som reliabilitet og validitet af mentalerklæringer, varigheden af idømte psykiatriske særforanstaltninger mv. omtales og illustreres. Som dansk anmelder får man den tanke, at her i landet løses nogle af disse væsentlige problemer af Retslægerådet; i Sverige forelægges ca. 10 % af mentalerklæringerne for socialstyrelsens rettslige råd, som ikke blot består af psykiatere, men også af bl.a. jurister og lægpersoner. I Danmark forelægges ca. 60 % af retspsykiatriske erklæringer Retslægerådets psykiatriske afdeling, der som bekendt alene består af psykiatere; og hvor det svenske råd kun "sjældent" (tal er ikke anført) har en fra mentalerklæringens konklusion afvigende opfattelse, er dette tilfældet i 10-15 % af tilfældene i Danmark, ligesom Retslægerådet i 15-20 % af sagerne indhenter supplerende oplysninger.

Et særligt kapitel omhandler farlighedsvurderinger. Her er tale om en sober, grundig og up-to-date redegørelse for en række aspekter af dette omdebatterede område med en detaljeret gennemgang af den nyeste udvikling, herunder det paradoksale, at på trods af alle erkendte vanskeligheder pålægges psykiatere i stadigt stigende omfang at foretage farlighedsvurderinger.

Sædelighedskriminalitet og behandling af sædelighedskriminelle gøres også til genstand for en særlig omtale, bl.a. med en gennemgang af et amerikansk klassifikationssystem for

sex-kriminelle og en omtale af et forsøgsprojekt med psykiatrisk behandling af sædeligheds-kriminelle med meget langvarige indlæggelser, projektet er endnu ikke evalueret. Begrundelsen for at omtale netop disse konkrete emner er van skelig at se; de kunne have dannet grundlag for metodemæssige, retssikkerhedsmæssige og mange andre overvejelser, men det er ikke tilfældet. Det anføres flere gange i dette afsnit, at denne eller hin undersøgelse er præget af metodemæssige eller fortolkningsmæssige vanskeligheder, men uden at disse nærmere omtales. Netop i en studenterlærebog ville det have været relevant at gennemgå sådanne vanskeligheder grundigt, og så nævne andre undersøgelser mere summarisk.

Bogen slutter med en kortfattet gennemgang af psykiatrisk klassifikation og forskning – hvor den psykiatrisk uddannede anmelder fornemmer, at forfatteren ikke selv er psykiater, men hvor det på den anden side ikke er muligt at sætte fingeren på egentlige fejl, og det er i sig selv imponerende – samt nogle forskningsetiske overvejelser.

Henrik Belfrages bog er et pionerarbejde, den første af sin art i Norden inden for et felt, der gennem de senere år har påkaldt sig kraftig stigende interesse. Den dækker et meget bredt område, og vidner om forfatterens betydelige fortrolighed med sit emne; litteraturlisten er omfattende og relevant, og den tillader den interesserede at forfølge et emne via nøglearbejder inden for området. Bogen er overskuelig og velskrevet på et let tilgængeligt sprog; en dansk anmelder har svært ved at finde trykfejl, men har dog til sin tvangsneurotiske glæde fundet et par (betydningsløse) fejl i litteraturhenvisningerne. Selv om afgrænsningen af bogens område kan virke diffus, og selv om vægtninger og tolkninger kan diskuteres, skal dette ikke overskygge, at bogen varmt kan anbefales alle med interesse for psykisk afvigende kriminelle og de brydninger, denne gruppe i dag giver anledning til mellem jura, socialpolitik og sundhedspolitik, og hvor man, som det så rigtigt hedder i bogens indledning, ikke kan ændre praksis eller lovgivning inden for et af områderne, uden at det påvirker de to andre.

Peter Kramp

Adm. overlæge

Retspsykiatrisk klinik, København

Ralph Slavenko. Psychiatry and criminal culpability, Wiley-Interscience, New York 1995. Bogen tager udgangspunkt i 2 berømte amerikanske straffesager. I begge sager mente forsvaret, at tiltalte var "not guilty by reason of insanity".

Jeffrey Dahmer dræbte og parterede 15 unge mænd. Overalt i hans hjem fandtes der forskellige legemsdele. Han misbrugte ligene seksuelt, ligesom han i flere tilfælde spiste ofrene. Selv forklarede han, at han gjorde det for ikke at være alene.

Han blev på trods af sin bizarre adfærd ikke fundet psykisk syg i en grad, der kunne have retslige konsekvenser.

Jeffrey Dahmer blev kendt skyldig og idømt 936 års fængsel.

John Hinckley, Jr., forsøgte at myrde præsident Reagan. Han var under stærk indflydelse af filmen *Taxi Driver*, hvis hovedperson han identificerede sig med. Han forestillede sig at kunne vinde skuespillerinden Jodie Foster, hvis han skød præsidenten. Nogle expertvidner fandt ham psykotisk, andre stærkt karakterafvigende. John Hinckley blev, skønt hans adfærd på mange måder var mindre bizar end Jeffrey Dahmers, fundet "not guilty by reason of insanity".

De to sager rejser en række centrale retspsykiatriske og etiske spørgsmål:

- Hvor langt er man undskyldt, og hvornår begynder det personlige moralske ansvar?
- Eksisterer “det onde” overhovedet, eller kan alt forklares (og måske undskyldes) med omstændigheder som f.eks. opvækst vilkår, psykodynamik, psykose og i sidste ende genetik.
- Kan en forbrydelse være så afvigende, at den i sig selv er bevis på, at man er sindssyg (og dermed “not guilty by reason of insanity”)?
- Hvorfor er en person, som helt er underkastet sit driftsliv mere ansvarlig end en person, som er sindssyg?

Bogens formål er ved gennemgang af en lang række cases at illustrere og evaluere psykiatriens rolle i udredningen og vurderingen af, hvem der er “strafværdig” for sin kriminelle handling, det vil sige tage konsekvensen af sin handling, og hvem der ikke skal (når handlingen antages at være “ikke med vilje” dvs. uden intention eller ufrivillig).

Psykiaterens rolle er væsensforskelligt afhængig af, hvor i den juridiske proces man er. Første fase omhandler spørgsmålet om, *hvem* der er den skyldige, og her kan ekspertvurderinger af tiltaltes karakter og vaner have betydning. Anden fase handler om *hvorfor*, og her er det afgørende, om den skyldige kan holdes ansvarlig.

Bogen er inddelt i 4 separate dele.

Første del er en grundig gennemgang af “the insanity defense” og dets konsekvenser. Der redegøres for begreberne “not guilty by reason of insanity”, “guilty but mentally ill” og “diminished capacity”. Desuden gennemgås relevante kliniske tilstande. Afsnittet er en overskuelig gennemgang af amerikansk retspsykiatrisk praksis.

Anden del handler om betydningen af det psykiatriske ekspertvidne, når sigtede nægter sig skyldig – enten som “I did not do it” – eller begrundet det påsigtede som “self defense”. Her gennemgås praksis, som er, at kun forsvaret kan bruge ekspertvidne om foreneligheden og selvfølgelig specielt uforeneligheden med sigtedes karakter og den påsigtede handling (altså kan en “dårlig karakter” ikke bruges mod sigtede). Her skelnes mellem “karakter” og vane, hvor vane godt kan bruges som motiv af anklagemyndigheden (f.eks. tidligere lignende kriminalitet). Desuden diskuteres det problematiske i “syndrombevis”, og der gives eksempler på sager, hvor ekspertvidner har underdelt post traumatisk stressyndrom efter stressor (en underopdeling som ikke genfindes i DSM-III-R) og hermed indlagt en direkte causalitet, d.v.s. anført tilstedeværelse af f.eks. “traumatisk voldtægtssyndrom” hos offeret som bevis på, at voldtægten har fundet sted.

Tredie del er en kritik af det psykiatriske ekspertvidneudsagn. Kritiken falder i 5 kategorier: 1) psykiatere undskylder umoralsk/syndig adfærd; 2) psykiatere er uenige; 3) psykiatere giver subjektive, forvirrende, og uanvendelige vidneudsagn; 4) psykiatere holder sig ikke til præmisser, men har konkluderende meninger (hvilket burde være overladt til retten) og 5) psykiatere bestemmer over loven. Det konkluderes, at meget af kritikken kan imødegås ved at bruge præcise, veldefinerede diagnostiske kriterier, så man undgår en moralsk dom i videnskabelig forklædning.

Sidste del er en diskussion om distinktionen mellem sygdom og synd. Hvorfor beskrives f.eks. Reverend Jim Jones, leder af en religiøs sekt, som dræbte 909 personer, heraf 262 børn, som dement, skør og paranoid og ikke depraveret, grusom og ondskabsfuld.

Forfatteren spørger afslutningsvis om, hvad synd har at gøre med ansvarlighed, og konkluderer “at man i dag har brug for en ny betydning af ordet synd med en moderne mening: I stedet for at acceptere etik som derivat af Guds ordre forestillede Freud sig et naturalistisk etisk system; en slags færdselsregler for trafik mellem mennesker – etik er ikke baseret på en eksternt defineret verdensorden, men er en fundamental nødvendighed for menneskelig sameksistens”.

I bogens epilog konkluderes det, at hovedspørgsmålet fortsat er ubesvaret: Hvordan respekteres den moralske baggrund for "the insanity defence", uden at der laves en konstruktion, som angriber retsbevidstheden, og får befolkningen til at miste tilliden til retsinstitutionerne (og psykiaterne).

Flere af bogens problemstillinger er meget amerikanske (f.eks. forskellen på "not guilty by reason of insanity", "guilty but mentally ill" og "diminished capacity"), og den er for den nordiske læser af mere akademisk end praktisk interesse.

Bogen stiller dog en række vigtige generelle spørgsmål og er en filosofisk vitaminpille til både udredere/behandlere, jurister og politikere.

Bogen er velskrevet og veloplagt. Den indeholder et gigantisk note/reference afsnit på mere end 100 sider. Man kommer vidt omkring. Den er samtidig overskuelig, ikke mindst på grund af sine glimrende emne-, person- og caseregistre.

Dorte Sestoft,

Retspsykiatrisk Klinik, København

Arnold P. Goldstein & Barry Glick with Wilma Carthan & Douglas A. Blancero, The Prosocial Gang: Implementing Aggression Replacement Training. Thousand Oaks: Sage Publications. 1994. 116 sider. ISBN 0-8039-5771-8.

Hovedforfatteren, Arnold P. Goldstein, er klinisk psykolog, professor i specialundervisning ved Syracuse University i staten New York og leder af dette universitets Center for Research on Aggression. Han har i løbet af de sidste 20 år udviklet en undervisningsorienteret metode til behandling af sociale afvigelser: "Skillstreamning" blev metoden kaldt i hans tidligste publikationer, men i denne bog bruges betegnelsen "aggression replacement training", som på vanlig amerikansk vis bliver til det velklingende akronym, ART. Han har tidligere skrevet om metodens brug over for narkomaner (*Refusal Skills: Preventing Drug Use in Adolescents*, 1990) og mere alment i klasseundervisning (*The Prepare Curriculum: Teaching Prosocial Competencies*, 1988), og hans nyeste bog omhandler metodens brug over for unge kriminelle i bander.

The Prosocial Gang er baseret på social indlærings teori, og den advokerer for, at en række basale sociale og psykologiske kompetencer – herunder affektkontrol og konfliktløsning – kan indlæres ved hjælp af undervisning og træning. Altså en tilgang, som er helt parallel til de oprindelig canadiske (men senere også danske) forsøg på at indlære aggressionskontrol hos indsatte.

Generelt er Goldstein m.fl.s bog (endnu) et opgør med dem pessimisme, som har præget amerikansk forståelse af og interventioner over for ungdomsbander, og som slagord-sagtigt er formuleret som "nothing works", hvilket har været den ideologiske legitimering af den kraftige satsning på retsforfølgelse af unge kriminelle i 1980'erne og 1990'erne.

Bogen indledes med en kort historie over ungdomsbander i USA: deres udvikling, demografi, skiftende definitioner og typer. Det beskrives også her hvorledes tidligere tiders gadekampe mellem teenage-bander er blevet afløst af mere voldelige og dødelige former for rivaliseringer. Samtidig er vold i stigende grad blevet flyttet fra territoriale rivaliseringer til rivaliseringer betinget af konkurrence om narkotikamarkedet.

I endnu et historisk kapitel gennemgår Goldstein m.fl. i skematisk form den historiske udvikling af bande-interventioner fra 1950'ernes "detached worker programs" (dvs. socialt feltarbejde), over 1960'ernes og 1970'ernes "opportunities provision programs" (dvs. uddan-

nelses- og beskæftigelsesprogrammer) til 1980ernes "deterrence/incarceration programs" (dvs. prævention via effektiv og streng retsforfølgelse). Konklusionen på denne gennemgang er bl.a., at de tidligere overvejende negative evalueringer af socialpædagogiske interventioner i forhold til ungdomsbander lider af metodiske mangler, og at man følgelig ikke kan afskrive disse metoders præventive effekter på kriminalitet blandt unge i bander. Derfor advokerer Goldstein m.fl. for en helhedsindsats i forhold til unge i bander; en indsats, der kombinerer forskellige former for intervention: individ-orienterede interventioner, system-orienterede interventioner (dvs. i forhold til sociale systemer – familie, skole, fritid, bander) samt strafferetlige interventioner. Altså en afvisning af, at der eksisterer enkelte og enkle vidundermidler i forhold til de komplicerede og mangefacetterede problemer, som ungdomsbander udgør.

Bogen gør dog ikke forsøg på at udvikle sådanne helhedsindsatser i forhold til ungdomsbander, men koncentrerer sig om en individorienteret intervention, "aggression replacement training". Denne består af tre forskellige typer af undervisning: "psychological skills-training", "anger control training" samt "moral education". "Skills-training" kan nærmest oversættes til psykologisk kompetenceopøvelse, og de kompetencer det drejer sig om er empati, forhandlingsevne, selvtillid, selvkontrol, evnen til at følge instruktioner samt evnen til at sætte oplevelser og begivenheder i rette perspektiv. I praksis foregår opøvelsen af psykologisk kompetence i gruppearbejde for et lille antal af unge med fælles psykologiske kompetencemangler. I gruppearbejdet anvendes en række teknikker: model-adfærd (instruktører demonstrerer den adfærd, som de unge ikke mestrer); rollespil (de unge træner interpersonelle kompetencer); feedback baseret på sammenligninger mellem model-adfærd og rollespil; overførselstræning (aktiviteter, som skal sikre, at de indlærte færdigheder kan overføres til andre sammenhænge).

Teknikkerne er identiske i den anden komponent i ART: opøvelsen af vredeskontrol. Her bliver teknikkerne dog suppleret med hjemmearbejde i form af et skema – kaldet logbog over skænderier – hvor de unge kan registrere og udfolde de virkelige konflikter, de bliver involveret i. Formålet er at skabe en øget bevidsthed omkring hvilke faktorer, der udløser konflikter, og hvorledes disse opleves og udvikler sig. Slutresultatet hævdes at være, at unge lærer at reagere på provokationer mindre impulsivt, mere refleksivt og med mindre sandsynlighed for "acting-out" adfærd.

Den moralske indlæring, som er det tredje led i "aggression replacement training", foregår ved, at en voksen instruktør introducerer forskellige hverdagsagtige og realistiske dilemmaer for de unge, som herefter diskuterer forskellige moralske løsninger og i denne diskussion – med instruktørens hjælp – bevæger sig hen imod mere konstruktive, retfærdige og mindre egocentrerede forslag til løsninger på disse moralske dilemmaer.

ART-kurser blev i første omgang afprøvet på unge på åbne og lukkede institutioner, hvor de var anbragt som følge af kriminalitet. I begge tilfælde viste selv-evalueringer positive resultater – både når man testede de unges psykologiske kompetencer, og når man bad institutionsmedarbejdere samt – efter hjemsendelse – medarbejdere fra den frie kriminalforsorg om at bedømme deres måde at fungere på i lokalsamfundet. I et senere forsøg blev ART-kurser tilbudt straffede unge og deres forældre i et lokalsamfund, og her var der tilsvarende positive resultater; også når man målte recidiv til ny kriminalitet. Disse evalueringer er udført med forskellige kontrolgrupper, men antallet af unge i både forsøgs- og kontrolgrupper er meget lille: i alle tilfælde under 40.

Senere er ART blevet afprøvet og evalueret i to dele af Brooklyn, New York. I en 2 årig forsøgsperiode og i et samarbejde mellem forskergruppen og to lokale, frivillige ungdoms-

projekter blev der arrangeret en række ART kurser, som hver bestod af 2 sessioner per uge i 16 uger. De unge, der deltog i disse kurser, kom fra 10 forskellige lokale bander, og hovedparten af dem havde inden starten på projektet en eller flere domme bag sig. De frivillige medarbejdere fra de to ungdomsprojekter blev betalt kontant for at fungere som instruktører, mens de unge fik tilbudt mad og fritidsaktiviteter som "betaling" for deltagelse. Desuden var de unge i en del tilfælde motiveret af truslen om fængsling, hvis de ikke deltog i ART-kurserne.

Bag dette forsøgsdesign lå en forudsætning om, at unge bedst kan nås og påvirkes i deres naturlige miljø – i dette tilfælde deres lokalsamfund og deres eksisterende bande. Og heri lå der altså et opgør med mange års opfattelse af, at bander i sig selv er destruktive og forhindrer positiv udvikling, og at enhver intervention således forudsætter enten at den unge fjernes fra sin bande eller at banden opløses. Denne alternative forståelse af de positive kræfter i unges bandedannelse er baggrunden for bogen titel: *The Prosocial Gang*.

Desuden var der i forsøgsdesignet et forsøg på ikke alene at igangsætte forandringsprocesser i en enkelt bande, men i alle bander i et helt lokalområde. Logikken bag dette var en konstatering af, at ændringsprocesser bliver stoppet eller ligefrem ugyldiggjort, hvis de nærmeste omgivelser ikke accepterer ændringerne. I andre forsøg med ART har man inddraget de unges familier, men her valgte man altså i stedet at inddrage kvarterernes andre bander.

Dette forsøg blev evalueret på tre måder: blev de ønskede kompetencer indlært? hvordan fungerede de unge i lokalsamfundet? og påvirkede ART-kurserne de unges recidiv? Kompetencerne blev vurderet dels af ART-instruktøren (*The Skill Checklist*) og dels af de unge selv (*The Anger Situations Inventory*). Evnen til at fungere i lokalsamfundet blev vurderet af ART-instruktørerne (*The Community Adjustment Rating Scale*), og endelig blev recidivet målt som arrestationer i en 8 måneders opfølgingsperiode.

Sammenligninger mellem ART-kursisterne og en tilsvarende kontrolgruppe viste blandede resultater. Der var målelige og signifikante positive effekter, når det gjaldt kompetenceindlæringen, men derimod var der ingen signifikant effekt på målingen af 'anger control', lige som målingen af evnen til at fungere i lokalsamfundet kun udviste effekt på et enkelt område: arbejdstilpasning, hvorimod der ikke var sikre positive effekter på familietilpasning, skoletilpasning, kammerattilpasning eller tilpasning til retssystemet. Derimod kunne der konstateres et lavere recidiv hos ART-kursisterne (13% arrestationer i opfølgingsperioden) end hos kontrolgruppen (52% arrestationer).

Forsøgene med ART og deres evaluering kan problematiseres på forskellige måder. Hvis vi går ud fra, at der har været en positiv effekt af de beskrevne forsøg på at indlære social ansvarlighed, moral og affektkontrol, så må man samtidig spørge, om denne effekt er et resultat af indlæringen eller er en sideeffekt af kurserne. Denne sidste mulighed bliver ikke undersøgt systematisk, og det er bl.a. uklart, hvilke interventioner eller forløb – om nogen – som kontrolgrupperne bliver udsat for. Desuden er der i evalueringen af bande-forsøget ingen inddragelse af de andre ændringsprocesser, som de unge og banderne nødvendigvis har oplevet i den 2 årige forsøgsperiode (f.eks. at de er blevet ældre). Det fremhæves som et resultat af træningen, at en stor del af de unge i løbet af forsøgsperioden fik arbejde, og dette forklarer samtidig hvorfor arbejdstilpasning var den eneste af de sociale tilpasnings skalaer, udviste en positiv udvikling efter forsøget. Men det overvejes aldrig, om denne integration på arbejdsmarkedet evt. kan have haft samfunds- eller lokaløkonomiske grunde, eller om de positive effekter på recidiv-raten evt. kan forklares som et resultat af de unges arbejdsmarkedsdeltagelse. Med de meget begrænsede populationer, som der her er tale om,

er det selvfølgelig umuligt på statistisk grundlag at kontrollere for sådanne faktorer, men man har ret til at forvente en mere grundig diskussion af resultaterne og mulige alternative forklaringer på de positive resultater. Og især savner man en grundig forløbsevaluering, som kan overbevise læseren om, at forfatterne kan og vil mere end de mekaniske undervisningsforløb og slutevalueringer baseret på målinger, "ratings" og pseudovidenskabelige opgørelser.

The Prosocial Gang er en letlæst og kortfattet fremstilling af tankerne bag og gennemførelsen af et socialt indlæringsprojekt for ungdomskriminelle i bander. Akademiske læsere vil nok finde bogen for overfladisk i sin teori og i sin gennemgang af bandernes historie og natur, hvilket tilsammen skulle danne det videnskabelige grundlag for "aggression replacement training". På tilsvarende måde vil praktikere næppe finde gennemgangen af gennemførelsen af denne "aggression replacement training" præcis og detaljeret nok. For at vurdere det videnskabelige grundlag er det således nødvendigt at søge tilbage til hovedforfatterens publikationer om dette emne, og for at få mere præcise handlingsanvisninger er der udgivet en slags manual, *Aggression replacement training: A comprehensive intervention for aggressive youth* (1987) af de samme forfattere.

Bogen har et sympatisk udgangspunkt: troen på at "det nytter", og på at også voldelige bander rummer positive ressourcer; kritikken af den ensidige satsning på retssystemets repressive prævention og af traditionen for, at bander må opløses eller medlemmer fjernes, før interventioner kan have effekt samt kritikken af troen på simple vidundermidler til løsning af komplicerede sociale problemer. Men samtidig fremstår bogen selv om et advokatur for endnu et vidundermiddel: ART. Af hensyn til forsøgsdesignet og målingen af effekter af disse forsøg har man sikkert bevidst begrænset indsatsen til "aggression replacement training", og eftersom bogen heller ikke i det konkluderende kapitel inddrager andre former for interventioner, så fremstår ART som den nødvendige og tilstrækkelige metode til voldsbegrænsning blandt unge.

"Aggression replacement training" har sikkert gode muligheder for at blive en succes hos myndighederne og hos socialarbejdere. Det er en – i forhold til socialretlige eller straffretlige fjernelser af unge fra deres hjemmemiljø – utrolig hurtig og billig metode. Og det er samtidig en meget simpel metode, der ikke forudsætter deltagelse af højtuddannede eksperter: efter et kursus eller to er enhver socialarbejder – professionel eller frivillig – i princippet kvalificeret til at fungere som instruktør i disse kortvarige undervisningsforløb.

Fagfolk, der – som denne anmelder – er uddannet på en psykoterapeutisk og/eller materialistisk grundlag, bliver næppe overbevist om ART-metodens fortræffelighed af denne bog. Bogens begrænsede dokumentation, de problematiske selv-evalueringer og deres blandede resultater er slet ikke tilstrækkeligt til at imødegå en teoretisk og erfaringsbaseret skepsis over for, at korte og simple undervisningsforløb skulle kunne afstedkomme grundlæggende og blivende ændringer. Men hvis man i forvejen er orienteret imod social indlæringssteori og ikke bliver frastødt af den nærmest mekaniske form for kursusundervisning og evaluering, så kan bogen sikkert give inspiration til, hvordan sådanne metoder kan tages i brug over for unge med sociale problemer.

Joi Bay

Kriminalistisk Institut, København

Just Boys Doing Business? Men, Masculinities and Crime. Ed. by Tim Newburn and Elizabeth A. Stanko. Routledge, London 1995.

Tittelen på denne artikkelsamlingen, "Just boys doing business", signaliserer en grunntanke om at kriminalitet må forstås i forlengelsen av hva det vil si å være mann. Å forstå menn, er å forstå kriminalitet. Nærmest uansett tid og sted er menn overrepresentert i kriminalitetsbildet som gjerningspersoner. Sosiologien og kriminologien har ikke oversett dette faktum. Redaktørene mener imidlertid at de dominerende teoretiske modeller sjelden eller aldri har kommet lenger enn å sette likhetstegn mellom maskulinitet og gamle "macho-idealere". Formålet med boken blir dermed å vise nødvendigheten av å ta utgangspunkt i maskuliniteter (dog i en hierarkisk orden) og hvordan disse blir til, heller enn det maskuline som noe enkelt og gitt. I tillegg tar redaktørene sikte på å vise hvordan dette mangfold av maskuline identiteter og verdier kan bringe forståelsen av kriminalitet videre.

En av bokens styrker er dens bredde. De ulike artiklene som helhet tar opp diskusjoner om maskulinitet i tilknytning til mange kriminologiske og sosiologiske temaområder og debatter. I tillegg inneholder boken spørsmål og problemstillinger rundt maskulinitet og kriminalitet av både empirisk, metodisk, teoretisk og kriminalpolitisk art.

Tony Jeffersons artikkel, "*Theorizing masculine subjectivity*", har primært teoretiske ambisjoner. Den behandler hvordan å tenke rundt mannen som subjekt. Videre danner denne subjektforståelse utgangspunktet for å tilnærme seg maskulinitet. Ett av siktemålene i artikkelen, er å forene psykoanalytisk forståelse med teori på andre analytiske nivå.

Andre temaer i boken hvor maskulinitet står sentralt er: maskulin kultur blant polititjenestemenn, kriminalitet blant svart ungdom, menn og voldsbruk, skolegang og ungdomskriminalitet blant hvite gutter, kriminalitet hos to arbeiderklasse-entreprenører, seksuallovbrudd og meto-
deutfordringer, ære og drap, vold og konfliktråd og til slutt fotballkultur i England.

Med tanke på målsetningene som redaktørene presenterer, synes jeg boken er av noe varierende kvalitet. Analysene av maskulinitet og kriminalitet er i noen tilfeller dynamiske og fanger opp hvordan maskulinitet er noe som blir til. I andre tilfeller er analysene mer statiske og tar i større eller mindre grad maskulinitet for gitt, og bringer dermed kanskje ikke forståelsen av kriminalitet videre.

En artikkel jeg hadde utbytte av å lese er Joe Sims analyse av menn i fengsel, "*Tougher than the rest? Men in prison*". Han overskrider rigtignok ikke bildet av maskulinitet som primært representert ved den tradisjonelle utagerende mannen, men han argumenterer for hvordan denne type maskulinitet blir dominerende innenfor murene så vel som utenfor.

Sim mener den sosiale organiseringen av fengselet springer ut av grunnleggende diskurser om maskulinitet, samtidig som den reproduserer den tradisjonelle maskulinitet. Fengselets organisering i en hierarkisk orden med tilhørende maktrelasjoner og bruk av straff-belønningssystem, bekrefter for både innsatte og ansatte at bruk av fysisk makt og utagering er naturlige og rimelige måter å løse ulike problemer og situasjoner på. De innsatte opplever at ansatte såvel som medfanger, ved bruk av fysisk makt, forsøker å knekke dem både fysisk og psykisk. For å overleve dette gjør man fysisk og psykisk maktbruk til sitt eget språk. En fange uttaler: "Stay violent you say to yourself; stay violent and you win out in the end" (s. 104). Vold og dominans i fengsel, som gjøres naturlig gjennom fengselets sosiale organisering, fremelsker og reproduserer en aggressiv, fysisk og tøffhetsorientert maskulinitet. Dermed blir vold i større grad til et naturlig handlingsvalg for en del fanger, enn da de startet soningen. Bruk av vold og dominans blir en del af fangenes "tatt for gitt-heter".

Når innsatte og ansatte opptrer på utsiden av murene, er de med sin fysiske og maktorienterte kommunikasjonsform også med på å reproduserer en generell maskulin diskurs hvor

dominans av kroppen står sentralt. Sim gir også eksempler på hvordan noen fanger og ansatte møter sterk motstand, i sine forsøk på å skape maskuline nisjer innenfor dette systemet preget av en dominerende maskulinitetsform.

Redaktørens egen artikkel, "*When men are victims: the failure of victimology*", om menn som offer, er interessant og til tider utfordrende lesning. Newburn og Stanko er kritiske til mye av viktologi, også innen venstrerealismen. På grunn av dennes vektlegging av kriminalitet som problem primært for de mest sårbare medlemmer av samfunnet, er viktologien ikke i stand til å innta en realistisk posisjon i forhold til menn som offer. Menn gjør ikke bare kvinner til offer, de gjør også andre menn til offer, spesielt i forbindelse med vold. Når dette ikke har vært vektlagt, henger det blant annet sammen med en generell og i stor grad utestet antakelse, om at en sentral del av maskulinitet utgjøres av menns motstand mot å snakke om eller innrømme "svakhet". Dermed har studiet av angst for kriminalitet nærmest utelukkende konsentrert seg om kvinners erfaringer. Forfatterne poengterer at selv om de fleste undersøkelser viser at kvinner i større grad enn menn rapporterer at kriminalitet har hatt stor innvirkning på dem, eksisterer det dog et betydelig antall menn som rapporterer det samme. Det trekkes frem konkrete undersøkelser om menn som offer hvor respondentene forteller om alvorlige skadevirkninger. I forhold til seksuelle overgrep vises til undersøkelser hvor det fremkommer at menns grunner for å ikke rapportere, i stor grad er de samme som for kvinner; sjokk, frykt, man er flau og skylder på seg selv, samt et sterkt stigma.

I de samme undersøkelser hevdes også at dette stigmaet kan være større for menn enn kvinner, tatt i betraktning et samfunn som forventer av dets mannlige medlemmer at de skal være fysisk og psykisk autonome. I artikkelen vises også til en undersøkelse hvor menns angst for kriminalitet beskrives som altruistisk; frykt for kriminalitet på vegne av andres ve og vel. Denne type andreorientering er interessant i forhold til Olausens beskrivelse av forskjellen mellom kvinner og menns angst for kriminalitet (Olausen, 1995). "*Forskjellen mellom kvinner og menn avspeiler formodentlig en grunnleggende ulikhet i psykisk beredskap med hensyn til å "se" signal om fare i den sosiale kontekst man lever i*" (s. 268). Den andreorientering beskrevet ovenfor uttrykker kanskje også en beredskap for å se etter faresignaler.

Den artikkelen jeg hadde størst forventninger til, er Michael Levis bidrag om maskulinitet og økonomisk kriminalitet, "*Masculinities and White-collar crime*". Dette fordi kjønnspektivet i stor grad har vært fraværende innen studiet av økonomisk kriminalitet.

Levis siktepunkt er å kaste lys over menns dominerende rolle innen økonomisk kriminalitet, hvis man ser vekk fra mindre alvorlige bedragerier, ved å ta utgangspunkt i kjønn og maskulinitet. Det hevdes at det ikke er noen grunn til å tro at det registrerte kriminalitetsbildet blir systematisk skjevt ved at kvinnelige lovbrøyttere siles ut i domstolsbehandling. Levi sier at mange alvorlige lovbrudd inkluderer flere personer. Data han besitter viser at i de tilfeller hvor kvinner er involvert, blir de sjelden tiltalt. Dette er ikke på grunn av noen form for paternalisme, men heller fordi kvinnene ofte har en marginal rolle i sakene. Det er med andre ord grunn til å tro, blant annet på denne bakgrunn, at det registrerte kriminalitetsbildet gjenspeiler en reell kjønnsforskjell med tanke på kriminalitetsforekomst.

Levi påpeker videre at det finnes få kvinner i stillinger som muliggjør alvorlig økonomisk kriminalitet. Næringslivet er i stor grad preget av menn og av konkurranse både økonomisk og sosialt. Disse konkurranseverdiene som er innebygget i den deregulerte kapitalisme, fremelsker maskulinitet preget av aggressivitet, individuell pågåenhet og måloppnåelse. Slike verdier forsterkes også gjennom sosialisering på skoler og universiteter som utdanner mennesker for næringslivet. Disse verdier kan i noen situasjoner være vanskelig å forene med lovlidighet.

Videre finner man, først og fremst i de høyere sosiale sjikt i næringslivet, mannskulturer som vektlegger nødvendigheten og verdien av personlig forsakelse av fritid og familie. Dette til fordel for å jobbe døgnet rundt for bedriften og egen vinning i forhold til prestige og penger. Denne type investering i bedriftens og egen velstand kan danne utgangspunkt for nøytralisering av lovbrudd. Har man jobbet så hardt og ofret så mye, har man også krav på noe, selv om man må tøye grensene for å oppnå det.

Levi trekker også frem underslagstudien til Donald Cressey (Cressey, 1953). I denne sammenheng trekkes frem Cresseys vektlegging av det ikke-kommuniserbare problem. En av betingelsene hos Cressey for at et underslag skal inntreffe, er at de forhold som danner bakgrunn for lovbruddet, eksempelvis personlig gjeld grunnet gambling, oppleves å ikke kunne kommunisere til andre. Her påpeker Levi at det antakelig er slik at kvinner har mindre sannsynlighet for å bli involvert i et ikke-kommuniserbart problem, på grunn av mindre tilbøyelighet til blant annet gambling.

Videre foreslår Levi at det ikke-kommuniserbare problem kan forstås som "*men becoming trapped into a conception of masculinity which denies them the possibility of opening up emotionally*" (s. 240).

Når Levi ikke diskuterer hvorvidt dette trekket ved mannen er avhengig av situasjon og setting, oppfatter jeg underslagerens manglende evne til å uttrykke seg følelsesmessig som et karaktertrekk ved menn generelt. Dette blir en noe enkel og unyansert maskulinitetsforståelse. Jeg finner Cresseys argumentasjon mer dekkende. Han hevder at den personlige økonomiske gjelden blir et ikke-kommuniserbart problem, fordi å ha gjeld for underslageren oppleves som et brudd på de forventninger han mener er knyttet til ham i kraft av hans posisjon. Når hans arbeidsoppgave er å forvalte bedriftens penger, regner han med at det forventes at han skal være i stand til å forvalte sin egen økonomi på samme moralske og forsvarlige måte.

Kanskje er det slik at å ikke innfri disse forventningene også skaper en annen konfliktsituasjon, ikke i form av at menn prinsipielt har vanskelig for å snakke om problemer, men en konflikt i forhold til underslagerens kjønnsidentitet i denne gitte situasjonen. Det er vel rimelig å anta at maskulin identitet i stor grad har vært skapt og skapes innenfor og i tilknytning til arbeidslivet og næringslivet. Historisk har menn nærmest hatt monopol på deltakelse i arbeidsliv og næringsliv. Selv om kvinner i dag utgjør en større del av den totale arbeidsstokk, er næringslivet fremdeles dominert av menn, spesielt i forhold til stillinger som innebærer forvaltning av penger. Å ha kontroll over penger er kanskje blitt et mål i seg selv for mange menn. Denne kontrollen er muligens en bekreftelse på at man er "on top of things". Det forekommer meg at man oftere hører kvinner enn menn lett selvironisk uttale: *og jeg som ikke har kontroll over egen konto engang*.

Når jeg har valgt å primært forholde meg til boken som helhet, på bekostning av å behandle den enkelte artikkel utelukkende på dens egne premisser, er det fordi redaktørene selv vektlegger hvilken funksjon boken er ment å ha. Selv om boken ikke alltid innfrir forventningene som skapes innledningsvis, har den for meg, som ikke er like belest innen alle de ulike temaområder boken tar opp, vært interessant og nyttig lesning.

Karsten Ingvaldsen

Institutt for kriminologi, Oslo

LITTERATUR

Cressey, D. R.: *Other people's money*. A study in the social psychology of embezzlement. Belmont, Mass.: Wadsworth, 1953.

Olaussen, Leif P.: *Angst for voldskriminalitet i Norge*. I: Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab nr. 4, 1995.

Michael Rutter & David J. Smith: Psychosocial Disorders in Young People. Time Trends and Their Causes. Chichester: John Wiley & Sons, 1995, 843 sider.

Der findes et europæisk forum, Academia Europaea, hvis formål er at samle forskere og at opmuntre til tværfaglig og komparativ forskning og samarbejde. I 1990 blev der i dette forum dannet en studiegruppe, som skulle se på videnskabelig dokumentation vedrørende udviklingen i psykosociale forstyrrelser blandt unge gennem de seneste 50 år. Desuden skulle studiegruppen vurdere og teste årsager til udviklingen. Michael Rutter, der er kendt som ivrig forsker på børne- og ungdomsområdet og som en flittig skribent, blev formand for studiegruppen, hvis arbejde nu er offentliggjort i denne meget omfangsrige bog. Bogen har 14 bidragsydere fordelt på 5 europæiske lande og USA. Alle bidrag til bogen er originale og er et resultat af et tæt samarbejde om ovennævnte tema.

Bogens 15 artikler falder i 4 afsnit. Første afsnit vedrører metode; andet afsnit behandler forandringer i opvækst- og livsvilkår i efterkrigstiden; i tredje afsnit gennemgås udviklingen i de enkelte problemområder, som man har valgt at undersøge: kriminalitet, rusmidler, depressioner, spiseforstyrrelser og selvmord; fjerde afsnit omfatter konklusioner vedrørende udviklingstendenser og forklaringer på udviklingen.

Det er et meget ambitiøst projekt, studiegruppen har kastet sig ud i. De har ikke alene ønsket at beskrive udviklingen i de psykosociale forstyrrelser i deres eget land, men artiklerne om de forskellige former for forstyrrelser og adfældsproblemer omhandler udviklingen i mange andre europæiske lande. Når man ved, hvor vanskeligt det kan være at beskrive udviklingen i det land, man kender bedst, vil en komparativ analyse, som man tilmed ikke altid har haft mulighed for at få kontrolleret af nogen med lokalkendskab, næsten uundgåeligt give problemer. Den del af projektet, jeg har særlig kendskab til, nemlig udviklingen i (ungdoms)kriminalitet i Danmark, er da heller ikke uden fejl.

I bogens konkluderende afsnit siges, at der for alle de nævnte psykosociale forstyrrelser har været en vækst i de seneste 50 år. Af mulige årsager diskuteres bl.a. ændringer i levevilkår, erhverv og arbejdsløshed, uddannelseskrav, urbanisering, migration, familiens funktion og massemedier.

Trods problemer med en korrekt komparativ analyse må bogen helt givet betragtes som meget grundig. Det er omfattende viden, der her er samlet, og for den, der ønsker at orientere sig om forholdene for den europæiske ungdom i efterkrigstiden, er bogen kærkommen.

Britta Kyvsgaard

Kriminalistisk Institut, København

Ray Wyre & Tim Tate: The Murder of Childhood. Inside the mind of one of Britain's most notorious child murderers. Penguin Books, London 1995, ISBN 0-14-024715-7.

Bogen handler om Robert Black, en engelsk chauffør, der i 1994 blev idømt livsvarigt fængsel for over en årrække at have bortført, seksuelt mishandlet og dræbt tre piger samt begået grove seksuelle overgreb over for flere andre. Bogens hovedforfatter præsenteres som en velanskrevet ekspert i sædelighedskriminalitet; han arbejder tæt sammen med politiet om blandt andet at tegne profiler af sædelighedskriminelle, men møder også ofte i retten som uafhængig ekspert. Hans baggrund og uddannelse er nærmere beskrevet i et af kapitlerne – 15 år gammel blev han "Junior Control Electrical Mechanic (2nd Class)" i den engelske marine, og vi hører om hans afsky, da han skulle have sin seksuelle debut i et bordel i Singapore; efter at have sejlet med en atom-ubåd blev han i 20 års alderen sygepensioneret

(26 £ per uge) på grund af dårlige fødder. Han begyndte at læse teologi, men fandt efter tre år ud af, at kirken beskæftigede sig med mindre væsentlige emner. Som frivillig medhjælper var han blevet interesseret i socialt arbejde blandt kriminelle og efter en 2-årig uddannelse blev han "probation officer". Vi følger hans gang gennem systemet, hans gryende erkendelse af seksualkriminalitetens omfang og afskyelighed, og hans lange og seje kamp for i et fængsel at etablere behandlingsprogrammer for sex-kriminelle – "these men", som det så manende hedder bogen igennem, "these men", som ellers lukkes ud som tikkende bomber, uden nogen form for kontrol, og for nogles vedkommende med en recidivrisiko på op til 99 %. På grund af voksende modstand fra høj og lav forlod han fængselsvæsenet, grundlagde en hospitalsbaseret rådgivningsklinik, som han imidlertid hurtigt forlod for så at etablere "the Gracewell Clinic and Institute", en behandlingsinstitution for sædeligheds-kriminelle og i øvrigt også for børn, der havde været udsat for seksuelle overgreb, samt deres mødre. Det fremgår ikke, hvor fædrene er. Bogen handler måske især, om end indirekte, om denne klinik –; den blev nemlig lukket med udgangen af 1993. Årsag –? Myndighedernes uforstand, politikernes manglende interesse for at små piger udnyttes seksuelt, modstand fra det omgivne samfund – det pointeres uden nærmere forklaring, at det var multi-etnisk – samt de pædofile, der med legale og illegale metoder havde arbejdet på at få klinikken nedlagt. Det skal bemærkes, at begrebet "de pædofile" ikke på nogen måde defineres, men udtrykket bruges bogen igennem. Så nu kan "these men", de pædofile, igen som slimede ål uden behandling eller kontrol attackere småpiger; nogle vil ende som den perverse seriemorder Robert Black – et tema, som går igen bogen igennem, og som bestemt ikke underspilles, om end det i en bisætning nævnes, at der ikke er ret mange af slagsen. Om forfatterens øvrige uddannelse som behandler er nævnt, at han har været på et særdeles givende studieophold hos FBI i "profiling".

Medforfatteren, Tim Tate, er TV-journalist med børn og børnepornografi som speciale. Han er formentlig ghost-writer, for bogen er opbygget som en TV-udsendelse med klip frem og tilbage mellem samtaler med Robert Black (inclusive regissørbemærkninger, som et fyldt askebæger på et slidt standard bord i et fængsel), beskrivelsen af de omgivelser, hvor forbrydelserne fandt sted, undertiden med panoreren over det smukke engelske landskab, gennemgang af hårdtarbejdende kriminalfolks frugtesløse anstrengelser, interview med de dræbte børns forældre osv. Bogen er inddelt i kapitler, således at der også er plads til reklameblokkene.

Historien starter med, at Robert Black i Scotland blev dømt for seksuel mishandling af et barn. Ray Wyre var under retssagen tilkaldt som ekspert og havde derfor nogle samtaler med Black. Denne ville gerne fortsætte kontakten, og i det følgende par år rejste Wyre jævnligt til Scotland og talte med Black. Det anføres et par gange, at Wyre selv afholdt alle udgifter – hvad enten dette skyldes videnskabsmandens ubændige trang til at søge ny viden eller idealistens betingelsesløse kamp for det gode; nok mest det sidste, for alle på Gracewell følte, de havde "a mission", et kald, til at beskytte børn mod seksuelle overgreb uanset de personlige konsekvenser. For Ray Wyre var disse blandt andet, at kilometertælleren på hans Lada nåede højere tal, end godt var. Vi får så Robert Black's livshistorie, klippet ind i små afsnit igennem bogen, sammen med klip fra verbatimreferater af samtalerne. Dette medfører flere gentagelser, men verbatimreferaterne, som dog må være noget redigeret, giver i dokumentationens hellige navn mulighed for en temmelig detaljeret beskrivelse fra forbryderens egen mund af de seksuelle overgreb. Det betones dog i indledningskapitlet, at denne bog ikke er for husarerne. Men altså – vi delagtiggøres i forfatterens overvejelser i flyet hjem fra Scotland, og de munder efterhånden ud i, at Black er en vir-

kelig farlig mand, som må have meget på sin samvittighed (han var endnu kun dømt for et forhold). Samme tanke har politiet nu også fået, de mistænker Black for en række uopklarede seksualdrab, og midtvejs i bogen flyttes fokus i nogen grad over mod denne efterforskning. Superintendent John Stainthorpe, med et markant kæbeparti, læser eftertænksomt i sagsakterne, og Deputy Chief Constable of Lothian and Borders Police, Hector Clark, leder den største menneskejagt i Englands historie, jagten på Susan Maxwell's, Sarah Harper's og Caroline Hogg's morder. Disse brave mænd må have tænkt højt, i hvert fald refereres, hvad de tænker, og undertiden citeres de også, uden at det bliver klart, hvor disse citater stammer fra; der er nemlig ikke én reference eller litteraturhenvisning i bogen. Omstændighederne ved pigernes forsvinden omtales, resultatet af de retsmedicinske undersøgelser gennemgås, og vi er med, når forældrene informeres om, at deres forsvundne pige er fundet dræbt og mishandlet. Vi kortlægger med politiet den ensomme chauffør Robert Black's ture rundt i England – side op og side ned – medens vi med forfatteren gysende overvejer, hvad „these men”, og især Black, har foretaget sig på disse ture med de tusinder af bortløbne engelske piger. Det hele ender med, at Robert Black bliver idømt livsvarigt fængsel for tre seksualdrab. Vi har dog også fået gennemgået en halv snes andre tilsvarende drab, som forfatteren er ret overbevist om, at Black også har begået. Hertil kommer tilsvarende sager i Tyskland og Frankrig. Og livsvarigt fængsel er ikke livsvarigt fængsel, en dag står han på gaden igen!

Bogens undertitel er “Inside the mind of one of Britain's most notorious child murderers”. Vi kommer dog ikke meget længere ind end tilfældet er ved en almindelig dansk personundersøgelse, bortset fra beskrivelsen af Black's bizarre seksualitet og forfatterens overvejelser om baggrunden for samme. Med til billedet hører også, at Black faktisk nægtede sig skyldig, så hans forklaring om drabene får vi ikke. Men hen ad vejen bliver der skudt på alt, hvad der bevæger sig. Robert Black blev født af en enlig moder, og af en uforstående socialforvaltning bortadopteret til et ældre ægtepar. Han kan ikke huske meget fra sin barndom, hvilket forfatterne tager som bevis på, at han er blevet udnyttet seksuelt – af både adoptivfaderen og -moderen. De dør, 10 år gammel kommer han på børnehjem, og efter noget seksuelt med en pige flyttes han til en såkaldt behandlingsinstitution. Her misbruges han seksuelt af lederen, hvilket – forklarer forfatterne – ikke er ualmindeligt, det er „endemisk”. Pædofile søger nemlig til disse institutioner, hvor de har let spil blandt de forsømte og forstyrrede børn, som i øvrigt heller ingen ville lytte til, hvis de klagede eller anmeldte. Herefter hegles de sociale myndigheder i almindelighed og behandlingsinstitutionerne i særdeleshed godt og grundigt igennem. Vi følger Black ud i den store verden, hvor han i en ganske ung alder foretager et seksuelt betonet overfald på en pige. Beskrivelsen af handlingen og – især – af gerningsstedet, et fugtig, uhumsk og forfaldent beskyttelsesrum er ret detaljeret. Regissørbemærkning til kamera ét? Til Wyre's forargelse slipper Black med en betinget dom, især på grundlag af en psykiatrisk erklæring. Men psykiatere har heller ikke fattet en meter af det hele, det har Wyre set utallige gange. Psykologer i øvrigt heller ikke, de er blot ude på at markere sig. Tilsynet med Black er mere end lemfældigt, tilsynsmyndighederne har nemlig berøringsangst over for “these men”.

Og forfatterne fortsætter – domstolsbehandlingen af børnesexsager er utidssvarende og uhensigtsmæssig, hvilket medfører et uacceptabelt antal frifindelser, og det antydes, at dommerne, der er “hvide” midaldrende eller ældre mænd, har en vis forståelse for disse tilskyndelser; hvorfor skulle en navngiven engelsk børnelæge ellers slippe så billigt for at have distribueret børnepornografi? Netop børnepornografien vies en særlig omtale, som inspirationskilde til seksuel mishandling af børn, og her får Danmark som producent af sådant

materiale nogle voldsomme rap over fingrene. Det anerkendes dog, at der ikke er tale om ulovligheder, al den stund modellerne er voksne kvinder, der "maskeres" som store piger. Vi informeres om hvordan. Den afdeling af politiet i London, der bekæmper børnepornografi, udsultes, og efter en længere gennemgang af det engelske politi konkluderer forfatterne, at dette er elendigt og utidssvarende organiseret i indbyrdes rivaliserende "police-forces". Et helt kapitel til slut i bogen er helliget en gennemgang af de EDB-systemer, politiet har anskaffet, og som ikke kan kommunikere, som overlapper hinanden, og som er insufficiante, i hvert fald "the National Paedophile Unit". Nu er vi langt fra Robert Black og hans sjælelige tilstand, men har fået demonstreret, hvorledes England, dets politikere, myndigheder og institutioner, dets befolkning, i hvert fald den multi-etniske del, dets behandlingssystemer og domstole samt fængselsvæsen og tilsynsorganer, ignorerer "these men", som the Gracewell Clinic så heroisk behandlede. Afslutningsvis hedder det da også, at såfremt der ikke gribes ind over for "these men", vil de blive som Robert Black, og hvor mange forældre vil så, som forældrene til de børn han dræbte, "have to make the slow and bitter journey to their children's graves". Man kan næsten se rulleteksterne for sig med tak til alle, der muliggjorde denne produktion, især forældrene til de dræbte børn, som gav TV-manden Tim Tate adgang til deres inderste, smertelige følelser (skriver han i forordet).

Dette er en elendig bog og en ubehagelig bog. Hvorfor så ofre spalteplass på at pinde det ud? Fordi de temaer, der vendes, de synspunkter, der gøres gældende, den sammenblanden af postulater, fakta, spekulationer og ren fiktion, som krydsklippes bogen igennem, også kendes i Danmark og i det øvrige Norden. Ikke i den outrerede form, som gennemsyrrer denne bog, og som gør det så let at gennemskue, men som tendenser, der dukker op i forbindelse med sager om grov sædelighedskriminalitet, især mod børn. For at undgå misforståelser – alvoren af seksuelle overgreb mod børn skal ikke negligeres, og tragedien ved et seksualdrab ikke bortforklares. Men – hvordan oplyses uden at skabe unødigt angst hos usikre, unge forældre? Hvordan sikrer vi, at børn, der har været udsat for overgreb, bliver hørt, samtidig med at vi undgår en Roum-sag (eller i Norge en Bjugn-sag)? Vi har i Danmark en lang tradition for behandling af grove sædelighedskriminelle i Anstalten ved Herstedvester. Hvad med de mindre alvorlige, skal de behandles? og i givet fald hvordan? Er det rigtigt, at der er en risiko for en udvikling fra den mindre til den mere alvorlige form for sædelighedskriminalitet, således at det vil være rationelt at gribe ind med bål, brand og behandling på et tidligere tidspunkt? Eller kan der på samme måde som ved andre former for kriminalitet være tale om, at nogle af disse første ikke alvorlige begivenheder er enkeltstående, måske situationsbetingede hændelser, hvor en betinget sanktion og glemslens slør er mest fornuftigt? Og hvordan skelner vi mellem disse former, hvis der altså er en forskel? Listen over ubesvarede spørgsmål er lang og maner til forsigtighed. Hvis vi i moralsk panik kaster os ud i de store armbevægelser inden for et så dårligt belyst og følsomt område, kan skaden på længere sigt nemlig vise sig større end nytten. Hvad vi savner er mere viden, dvs. mere forskning, og en afdramatiseret og fordomsfri drøftelse af et væsentligt og vanskeligt emne. Da jeg i Wyre's bog læste om børnepornografi, kom jeg til at tænke på Berl Kutchinsky – hans stemme savnes i debatten.

Peter Kramp

Retspsykiatrisk klinik, København

Darcy Henton & David McCann: Boys Don't Cry. The Struggle for Justice and Healing in Canada's Biggest Sex Abuse Scandal. McClelland & Stewart Inc., Toronto, 1995. ISBN 0-7710-4066-0.

I 1958 blev en 12-årig dreng sendt til St. Joseph's Training School for Boys i den lille by Alfred, ca. 70 km fra Ottawa. Da mishandlingen og de seksuelle overgreb begyndte, søgte drengens mor med klager til tilsynsmyndighed og politi at gribe ind og få drengen væk fra de "Christian Brothers", der ejede og drev skolen. Forgæves. Dengang vejede påstande fra en "ungdomskriminel" ikke tungt mod ord fra en Guds mand i Den katolske Kirke. Drengen hed David McCann.

I 1989 kunne canadiske TV-seere følge oprulningen af sagen om mishandling af drenge i Mount Cashel Boys Home and Training School, St. John's, Newfoundland, en anden katolsk døgninstitution. Det gik for første gang op for David McCann, at der var andre som ham. Alle mareridtene fra dengang kom tilbage. "He dreamed of Brother Léo in his black robe, of children with bleeding noses and heaving chests, of men going from bed to bed in the darkness" (s. 90).

Rundt om i Canada sad hundreder af mænd foran deres TV-skærme og oplevede det samme som David McCann. Nogle græd for første gang siden drengene i de katolske munkes "varetægt".

David McCann besluttede at gå til pressen med sin egen 30 år gamle historie. Han henvendte sig til journalisten Darcy Henton på Toronto Star – og satte en lavine i skred.

I Canada forældes vold og seksuelle overgreb mod børn ikke. Derfor kunne man i 1992 og 1993 i retten i Ottawa og andre byer opleve gamle, affældige mænd blive dømt for forbrydelser, som de havde begået i 1950'erne, 1960'erne og 1970'erne. Ofrene var drenge, som blev anbragt i træningsskolerne på grund af de sædvanlige smårapserier, skoleskulk etc. Arkiverne bekræfter deres oplysninger om forholdene i den forstand, at der dengang faktisk blev foretaget undersøgelser, givet instrukser til skolernes ledelse etc. Men generelt blev der dækket over overgrebene og forsømmelserne, som fortsatte langt op i 1970'erne, hvor nogle af skolerne blev lukket, især fordi holdningen til "kriminelle" børn i mellemtiden havde ændret sig en del.

I 1995 – næsten 40 år efter David McCanns første møde med St. Joseph's forkvalede munke – udkom bogen om ham og de mange andre mishandlede drenge, skrevet af journalisten, som McCann først henvendte sig til, på grundlag af omfattende og grundig research, et stort antal interviews og læsning af alle retsakterne. Det er ikke en fagbog i traditionel forstand, holdt som den er i en blanding af reportage og skønlitterær form. Den er elementært spændende som en krimi, men der er ingen tvivl om, at den bygger på facts i hver en detalje, og den mister aldrig sagligheden.

Bogen beskriver straffesagerne mod mere end tredive "kristne brødre" i alderen 49 til 83 år, afhøringerne af de nu voksne, men for manges vedkommende psykisk og fysisk smadrede mænd – mænd, der knapt fungerede intellektuelt på fjerde klasses niveau, mænd med forvirret kønsidentitet, misbrugere af stoffer og alkohol, mænd, der var dømt for grove sædelighedsforbrydelser og derfor stempet som utroværdige fra starten etc. Bogen giver et ikke særligt flatterende portræt af Den katolske Kirke og dens modvilje mod at tage ansvaret for, hvad der foregik (og stadig foregår også i andre kirkesamfund, jfr. sagen om den anglikanske korleder i St. George's Cathedral, Kingston, Ontario, der for nylig blev dømt for gennem flere år at have misbrugt kordrenge). Den beskriver det juridiske spilfægtteri i de langtrukne sager om erstatning for drengenes gratis arbejde i skolernes landbrug og for tort, svie og smerte, og om økonomisk bistand til den psykolog- og lægehjælp, som

ofrene ikke tidligere havde fået. Den beskriver kampen for at få tilsynsmyndighederne og i sidste ende provinsen Ontarios regering til at tage et medansvar for, hvad der foregik i træningsskolerne.

Men bogen giver først og fremmest et rystende indblik i, hvad der kan ske, når børn betragtes som kriminelle og behandles derefter. Som Alison Young skriver i en ny bog (*Imaging Crime*, London:Sage, 1996): "The perspective gained is unequivocally that of one side of the battle: the deviant do not suffer victimization, a criminal cannot be offended against" (s. 10). Ingen hørte ordentligt efter, hvad disse hundreder af drenge dengang for 20-40 år siden forsøgte at sige – og midt i 1990'erne havde "systemet" stadig svært ved at "høre" dem, selv om de var blevet voksne.

David McCann brugte alle sine kræfter på at organisere og hjælpe de mange mænd, der lidt efter lidt vovede sig frem med deres oplevelser i træningsskolerne. Til sidst blev det for hårdt for ham ustandseligt at blive angrebet fra de kanter, hvor modstanden mod indsigt trives, specielt selvfølgelig i kirken og hos dens repræsentanter. Han gik i ydre og indre eksil. I 1993 fik han diagnosen HIV-positiv.

I sit efterord til bogen spørger han sig selv, om det har været det hele værd, om han skulle have undladt at ringe til Darcy Henton. For ham selv er oprulningen af tragedien blevet en katastrofe, og han tror ikke, at modparten forstår, hvad der var på spil for disse mænd, eller hvorfor de gik i offensiven: "We were simply looking for peace and dignity. We only wanted to be treated fairly", skriver han (s. 294) og tilføjer (s. 295): "We wanted to spare children the horror we suffered. I still hope that in some small way, we have given male victims of child abuse the courage to speak out, to realize that in today's society, boys do cry".

Ja, gør de nu det? Og hører vi dem i så fald? Vi har ingen katolske døgninstitutioner i Skandinavien – men drenge bliver mishandlet seksuelt og fysisk også i andre sammenhænge. Den såkaldte "slavedreng-sag" i Danmark for nogle år siden er et ekstremt eksempel på, at ingen bemærkede en dreng, som i årevis blev udsat for de mest absurde udskjelser fra sin "rare onkel" og hans pædofile venners side. Onklen fik 8 års fængsel, og drengen er formentlig skadet på livstid.

Beth Grothe Nielsen
Aarhus Universitet

J.C. Gonsiorek, W.H. Bera & D. LeTourneau: Male Sexual Abuse. A Trilogy of Intervention Strategies. Sage Publications 1994.

Bogen handler om oversete grupper af ofre for seksuelle overgreb. Forfatterne er fra Minnesota, USA, hvor der er en lang tradition for at beskæftige sig professionelt med seksuelle overgreb.

Bogens sigte er praktiske interventionsstrategier overfor udsatte grupper af unge mænd. Den spænder vidt ved at ville dække 3 områder, der sjældent behandles eller kun beskrives yderst nødtørftigt: unge mænd som ofre for seksuelle overgreb, unge mandlige krænkere og unge mandlige prostituerede. Vægten ligger på unge mænd.

Den henvender sig primært til fagfolk, der arbejder med udsatte unge mænd. Men den kan også læses af faggrupper, der søger orienteringspunkter i det hektiske udbud og vildnis af behandlingsformer, vi for tiden oversvømmes af. Forfatterne har skrevet hver deres del i erkendelse af, at der mistes noget i forsøget på at konvergere deres synspunkter. Den konsekvens, de har taget af det, er blevet til en spændende bog inden for sit område, og

samtidig har den den kvalitet, at den tillader læseren at folde sig ud og lade sig inspirere.

De enkelte dele indeholder en mængde gode, 'tænksomme' ideer, som det ville være halsløs gerning at forsøge at redegøre for. Bogen er udgivet i 1994, men har større aktualitet end nogensinde.

Forfatterne argumenterer grundlæggende for, at områdets dårlige teori og metodik specifikt hænger sammen med undgåelse og misforståelser omkring unge mænd, seksualitet og seksuelle overgreb. Dogmatiseringstendenserne heri anskues i sammenhæng med vores kulturs fobiske forhold til seksualitet og homoseksualitet.

Hver del er skrevet af én forfatter i forskellig stil, og det tjener emnet, fordi der demonstreres åbenhed, nysgerrighed og overskud. Der er ikke tale om en læg-bog. Den er fuld af sofistikerede tanker og opnår at opfylde et erklæret mål: at stille spørgsmål snarere end at besvare dem, stimulere og diskutere i stedet for at konkludere. Der er noget befriende over en så udogmatisk bog på et tidspunkt, hvor tendenserne til at lukke sig fast i bestemte ideer og behandlingsformer (og missionere) er mange.

Der kunne være noget begrænsende ved, at forfatterne hver især er hjemme i bestemte teoretiske retninger og arbejdsformer. Her er det en styrke pga. forfatternes evne til at reflektere over deres egen praksis (teoretisk og klinisk).

Skal et enkelt afsnit af bogen alligevel trækkes frem, kan Gonsioreks afsnit nævnes, bl.a. fordi det så fint eksponerer en rød tråd i alle forfatternes fleksible tilgang til de forskellige grupper af unge mænd, som er i fokus.

Gonsiorek diskuterer snart sagt alle væsentlige hjørnestene i forskellige teoretiske og praktiske forståelser såvel historisk som teoretisk. Med stort overblik illustrerer han styrker og svagheder ved alle hovedretninger. Han – såvel som de 2 andre forfattere – går udogmatisk frem uden at blive eklektisister. Det, der styrer deres trang til viden, er ønsket om bedst muligt at støtte disse udsatte grupper ved at forstå dem på deres præmisser.

Der fremstilles selvfølge modeller og skemaer til håndtering af forskellige problemstillinger. Men i læsningen af bogen får læseren lov til at forholde sig frit til modellerne som mulige eksempler på interventionsformer, der er fremkommet på bestemte historiske, sociale og teoretiske baggrunde. Det er inspiration – bogen er anbefalingsværdig, også i 1996!

Thomas Hammerbrink

Sexologisk Klinik, Rigshospitalet,
København

Cassia Spohn & Julie Horney: Rape Law Reform. A Grass Roots Revolution and Its Impact. The Plenum Series in Crime and Justice. Plenum Press, New York 1992. ISBN 0-306-44284-1. 192 sider.

I bogen redegør forfatterinderne for deres forskning og dens resultater angående virkningen af reformen af lovgivningen om voldtægtsforbrydelsen, deriblandt reglerne om bevis, i seks retskredse i USA, d.v.s. Detroit, Michigan; Cook County (Chicago), Illinois; Philadelphia County (Philadelphia), Pennsylvania; Harris County (Houston) Texas; Fulton County (Atlanta), Georgia og Washington, D. C. Lovændringerne var ikke lige omfattende i alle de seks stater. I de tre førstnævnte blev der foretaget store ændringer, men mindre i de andre tre. Forfatterindernes mål er at undersøge, hvilke virkninger reformerne har haft på anmeldelser om voldtægt og behandlingen af voldtægtssager, samt at undersøge, hvilke virkninger lovændringerne har haft på forsvareres, anklageres og dommeres skøn i vold-

tægtssager. I forskningen bruger forfatterinderne offentlige rapporter, og resultaterne i disse data vurderes ud fra interview med forsvarere, anklagere, dommere, politifolk og medarbejdere i kvindehuse for voldtægtsofre i de seks retskredse.

Resultatet er, at reformer i lovgivningen om forbrydelsen voldtægt langt fra er nok til at nå frem til konkrete ændringer. Men selv om disse reformer ikke har haft den store indflydelse, som reformisterne håbede, betyder det dog ikke, at de ingen indflydelse har haft. Forfatterinderne mener, at vedtagelsen af de nye love indebærer en vigtig symbolsk meddelelse om behandlingen af voldtægtssager og voldtægtsofre.

I bogen findes der mange tabeller, figurer, en litteraturfortegnelse og sageregister. Det er en interessant og letlæselig bog, selv om resultaterne ikke er overraskende.

Ragnheidur Bragadóttir

Det juridiske fakultet

Íslands universitet

SUMMARIES IN ENGLISH

Beth Grothe Nielsen: Behandling af seksualforbrydere. (Treatment of sex offenders). Pp. 191-211.

Since the 1970s, the "nothing works" perspective as elsewhere in the Western world has dominated most of the Danish penal policy. This article outlines a recent revival of the "treatment optimism", exemplified by a description of sex offender treatment programmes in the Correctional Service of Canada. The basic philosophy, the goals and the contents of the programmes are sketched, and some preliminary results of follow-up studies are presented. The concept of "a right to treatment" is mentioned. Finally, a Danish government proposal of establishing sex offender treatment programmes as an alternative to or integral part of imprisonment is compared to the Canadian model. The proposal is criticized for not incorporating knowledge and experiences from Canada.

Birte Kjellberg: Brandstifter, hvem - hvorfor? (Arsonist, who - why?). Pp. 212-217.

The present study describes 127 adult arsonists as to social background, personality characteristics and motives for fireraising.

The probands had been to a mental observation in the Forensic Department at the Psychiatric Hospital in Aarhus, and this quantitative study is based on information given in connection with the observation.

Most of the arsonists were men (109) and only 18 women. The average age was about 30 years. In general they have all had an insecure and disharmonic childhood as well as problems in school. More than half of them abused alcohol and nearly two thirds were intoxicated by hash, alcohol or medicine when they started the fires.

Most of the probands were granted early pension or were unemployed. Ninety percent lived alone, and more than half of them had no friends at all. They were unable to get into good contact with other people, although most of them were friendly and behaved non-violent. The most frequent cause of fire-raising was relaxation of tensions. They act out psychic pressure by setting on fire. Many of the arsonists were sentenced for crime and twenty two percent had earlier been sentenced for fireraising.

Almost twenty percent suffered from psychosis when committing the act, while the majority was diagnosed personality disorders.

The present study draws a social and psychological profile of a typical arsonist.